

ВІДГУК

офіційного опонента
доктора медичних наук, професора,
завідувача кафедри сімейної медицини ФПО
та пропедевтики внутрішньої медицини
Дніпровського державного медичного університету
Височиної Ірини Леонідівни

про дисертаційну роботу Козій-Бределевої Світлани Павлівни
«Медико-соціальне обґрунтування моделі попередження споживання новітніх
тютюнових виробів серед населення молодого віку»,
подану до Разової спеціалізованої вченої ради при Львівському національному
медичному університеті імені Данила Галицького МОЗ України
на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
за спеціальністю 222 «Медицина»

Науковий керівник: кандидат медичних наук, доцент, завідувач кафедри
соціальної медицини, економіки та організації охорони здоров'я Львівського
національного медичного університету імені Данила Галицького МОЗ України
Гутор Тарас Григорович.

Актуальність обраної теми дисертації

Проблема поширеності споживання тютюну в світі, в тому числі новітніх виробів для куріння, зберігає своє глобальне значення в контексті ризиків для стану здоров'я населення. Новітні пристрої для куріння завоювали популярність насамперед серед молодого населення впродовж останніх десяти років завдяки своєму дизайну, функціональності, бажаному смаку, якості та були презентовані потужною рекламною кампанією щодо безпечності заміни традиційного куріння електронними пристроями для куріння, що набуло надзвичайної поширеності, виокремившись в окрему «субкультуру». Слід зазначити, що на сьогодні темпи зростання куріння електронних сигарет є вищими, ніж приріст споживачів традиційного куріння, що не може не привертати увагу різних фахівців.

Численні дослідження останніх років показали відсутність стовідсоткової безпечності використання новітніх електронних пристроїв для куріння, що набуває особливого значення, адже різні соціологічні дослідження в Україні та

різних країнах світу довели, що більшість курців новітніх електронних пристроїв, серед яких переважну більшість складають особи молодого віку, не усвідомлюють наявності шкідливого впливу новітніх тютюнових виробів на їхнє здоров'я, що з огляду обраної теми «Медико-соціальне обґрунтування моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку» здобувачем Козій-Бределевою С.П. є актуальною та своєчасною.

Зв'язок теми дисертації з державними і галузевими науковими програмами.

Дисертаційне дослідження Козій-Бределевої С.П. має безпосередній зв'язок з науковими планами, темами Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького і є фрагментом науково-дослідних робіт кафедри соціальної медицини, економіки та організації охорони здоров'я Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького: «Детермінанти здоров'я сільського населення та тривалості життя» (2018-2022 роки, № державної реєстрації 0118U000099); «Медико-соціальне обґрунтування шляхів підвищення якості надання медичної допомоги на основі персоніфікованого підходу» (2023-2027 роки, № державної реєстрації 0122U202004). Козій-Бределева С.П. є співвиконавцем зазначених науково-дослідних робіт.

Наукова робота отримала позитивний висновок Центру громадського здоров'я МОЗ України щодо актуальності та важливості для сфери контролю над тютюном та подальших кроків у профілактиці вживання тютюнових виробів (Лист 26/153/90/21 від 14.01.2021)

Новизна досліджень та одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше науково обґрунтована концепція щодо необхідності оптимізації профілактичних заходів у роботі з молоддю з приводу споживання тютюнових виробів, в тому числі новітніх, в умовах суспільства країни з експертним визначенням її прийнятності, яка дозволило розробити та впровадити організаційно-функціональну модель попередження споживання новітніх тютюнових виробів

серед населення молодого віку. Також здобувачем досліджено поширеність споживання тютюнових виробів серед населення віком 18-44 років на прикладі Львівської області: кожний третій опитаний – курить, причому кожний десятий є споживачем ТВЕНів або ЕСН; вивчено та оцінено поведінкові особливості курця новітніх тютюнових виробів та доведено, що більшість респондентів ($76,92 \pm 8,26\%$ курців НТВ) не змогли дати чітку відповідь про свою причину початку куріння; мотивацією для початку використання НТВ для більшості ($72,92 \pm 2,19\%$) курців НТВ була заміна куріння традиційних сигарет;

Автором дисертаційної роботи сформовано соціально-психологічний портрет користувачів новітніх форм споживання тютюну, а саме курці ЕСН приховують споживання від сім'ї, мають низький дохід, навчаються, курці ТВЕНів – не приховують куріння від сім'ї, мають середній рівень доходу, працюють; спільним для обох груп є: початок куріння – 16 років, курять регулярно, причиною куріння є зняття стресу чи покращення настрою, проживають у квартирі, їхні родичі курять. Новизна проведеного дослідження пов'язана з встановленими здобувачем рівнями ніотинової залежності серед курців новітніх форм споживання тютюну та визначеними типами поведінки куріння у споживачів новітніх тютюнових виробів, а саме «Підтримка», «Гра з сигаретою» та «Спрага».

Практичне значення

Результати дисертаційної роботи дозволили провести аналітичну оцінку стану поширеності тютюнокуріння серед молоді та визначити соціально-психологічні чинники ризику споживання тютюнових виробів молоддю, що поглиблюють та розширюють сучасні уявлення щодо причин споживання новітніх джерел нікотину і обставин, які сприяють курінню. Це в подальшому дозволить надати необхідну допомогу курцям, які готові відмовитися від шкідливої звички та зменшити популяризацію новітніх тютюнових виробів.

Матеріали дисертаційної роботи були враховані при підготовці змін до: законопроектів № 4358 від 10.11.2020 «Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну» (відповідний Закон № 1978-IX був прийнятий 16.12.2021 року)

та № 9227 від 20.04.2023 «Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення" щодо заборони новітніх тютюнових виробів, що містять смако - ароматичні добавки».

Результати дослідження впроваджено у навчально-педагогічний процес на кафедрі соціальної медицини, економіки та організації охорони здоров'я Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, кафедрі соціальної медицини та організації охорони здоров'я Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова та на кафедрі соціальної медицини та громадського здоров'я Івано-Франківського національного медичного університету.

**Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень,
висновків і практичних рекомендацій, сформульованих у дисертаційній
роботі.**

Дисертаційна робота Козій-Бределевої С.П. «Медико-соціальне обґрунтування моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку» відповідає меті і поставленим завданням дослідження, ґрунтується на аналізі джерел релевантної наукової інформації, законодавчих документів та даних соціологічних досліджень, має комплексний підхід при плануванні та аналізі даних.

Дослідження проводилось у відповідності з принципами Гельсінської декларації прав людини, Конвенції ради Європи про права людини та відповідних законів України та узгоджено комісією з питань етики наукових досліджень експериментальних розробок і наукових творів ЛНМУ імені Данила Галицького.

Достовірність наукових результатів і високий ступінь обґрунтованості основних положень, висновків та практичних рекомендацій роботи, що рецензується, були забезпечені достатнім обсягом виконаних соціологічних досліджень, сформованістю у відповідності до завдань достатньої вибірки респондентів та використанням в роботі таких методів, як системного підходу та аналізу, бібліосемантичного, соціологічного, економічного, концептуального

моделювання, експертної оцінки та медико-статистичного, які були адекватними для виконання поставлених завдань.

Робота побудована на принципах доказової медицини та виконана з використанням потужного статистичного аналізу та обробки всіх результатів дійсного дослідження. Отримані первинні дані були систематизовані в електронну базу даних. При аналізі середніх величин для визначення нормальності розподілу використовували критерій Шапіро-Уїлка, який засвідчив негаусівський розподіл. Результати наведено у вигляді Me (25%; 75%), де Me – медіана, 25% - перший кuartиль, 75% - третій кuartиль. Порівняння поміж результатами проведено за допомогою критерію Манна-Уїтні. Результати аналізу відносних величин наводились у вигляді екстенсивних або інтенсивних показників та їх похибок, які розраховувались за методом Вальда ($P \pm m_p, \%$) чи кутового перетворення Фішера (у такому випадку наводився 95% довірчий інтервал (ДІ)). Достовірність різниці поміж відносними величинами встановлювали за допомогою методу χ^2 -квадрат. Різниця між показниками вибірок вважалась достовірною при $p < 0,05$. Кореляційний аналіз проведено шляхом розрахунку коефіцієнтів кореляції Спірмена. Для оцінки внутрішньої узгодженості питань при формуванні соціально-психологічних портретів споживачів НТВ використовували коефіцієнт альфа Кронбаха (α -коефіцієнт). Отримані результати від 0,01 до 0,54 вважалися неприйнятними, 0,55-0,64 – сумнівними, 0,65-0,79 – прийнятними, а 0,80 і вище – добрими. Всі статистичні обрахунки проводилися із використанням програмного забезпечення RStudio v. 1.2.5042.

Сформульовані автором дисертаційної роботи висновки впливають з отриманих фактичних результатів, що дозволяє вважати їх обґрунтованими та вірогідними. Опрацьовані практичні рекомендації є актуальними, мають суттєве практичне значення, ефективно апробовані у теоретичній і навчальній практиці.

Особистий внесок здобувача.

Автором спільно з науковим керівником визначено тему, окреслено мету та завдання дослідження. Дисертантом особисто розроблено програмно-цільову

структуру дослідження; вибрано необхідні методи дослідження; проведено пошук сучасних релевантних інформаційних джерел з проблем, пов'язаних із тютюнокурінням серед молоді; проведено усі соціологічні дослідження та експертні оцінки; розроблено організаційно-функціональну модель попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку. Здобувачем самостійно відібрано весь первинний матеріал дослідження, проведено його групування, статистичний аналіз та оцінено отримані результати. А також автором особисто сформульовані основні положення, висновки і рекомендації щодо подальшого впровадження результатів дисертаційної роботи, що знайшло відображення в друкованих працях за темою дисертації.

Повнота викладання матеріалу дисертації в опублікованих працях та апробація дисертації.

Результати досліджень оприлюднені у наукових статтях, а саме, за матеріалами дисертації опубліковано 9 наукових праць, з них: 4 статті у наукових фахових виданнях, у тому числі 1 – у міжнародному фаховому виданні (Scopus); 1 методична рекомендація та 4 друкованих праці, що відображають апробацію матеріалів дисертації.

Результати дисертаційного дослідження доповідались і обговорювались на науково-практичних конференціях (НПК) із міжнародною участю, а саме: на III міжнародному україно-німецькому симпозиумі «Громадське здоров'я в глобальному та регіональному просторі – виклики в умовах пандемії COVID-19 та перспективи розвитку», Тернопіль, 22-24 вересня 2020 року; XII міжнародній науково-практичній конференції «Scientific research in the modern world», Торонто, Канада, 21-23 вересня 2023 року; на III міжнародній науково-практичній конференції «Progressive Science and Achievements», Доха, Катар, 26-28 вересня 2023 року; на V науковому симпозиумі з міжнародною участю «Громадське здоров'я в соціальному і освітньому просторі – виклики в умовах воєнного стану та перспективи розвитку» Тернопіль, 27-28 вересня 2023 року; Всеукраїнській науковій конференції з міжнародною участю «Розвиток системи громадського здоров'я України в умовах війни та післявоєнної відбудови»,

Ужгород, 05-06 жовтня 2023 року.

Результати дослідження, впроваджено у роботу КНП ЛОР «Львівський обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики», АСМ №5 КНП «Львівська 1-а міська клінічна лікарня імені князя Лева». Важливим є впровадження відповідних змін у чинне законодавство України.

Науковий рівень дисертації та публікацій за результатами дослідження є відповідним до наявних вимог щодо дисертаційних робіт та оприлюднення результатів наукового дослідження.

Оцінка змісту, оформлення та обсягу дисертації, зауваження щодо оформлення.

Дисертація робота викладена на 199 сторінках друкованого тексту, в тому числі на 129 сторінках основного тексту; має класичну структуру та складається з наступних розділів: анотації українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача, вступу, огляду літератури, характеристики програми, матеріалів та методів дослідження, 3 розділів за результатами власних досліджень, узагальнення та обговорення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендації, списку використаних джерел (всього 196 найменувань, із них 165 латиною та 31 кирилицею) та 9 додатків. Робота ілюстрована 41 рисунком, 7 таблицями.

Вступ дисертації складений у відповідності до регламентованих рубрик, а саме у вступі дисертантом обґрунтовано актуальність дослідження, наведено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, а також дані щодо отриманої наукової новизни та теоретичної і практичної цінності роботи.

В огляді літератури (розділ 1), ґрунтуючись на аналізі літератури за темою дисертаційної роботи, показано актуальність усіх завдань проведеного дослідження. Також у розділі 1 проведено аналіз вітчизняних та міжнародних наукових досліджень щодо поширеності та профілактики споживання тютюнових виробів серед молодого населення України та світу. Загалом проаналізовано 196 наукових джерел (165 латиною та 31 кирилицею). Огляд і аналіз літературних джерел дозволив сформулювати проблему і визначити, що

обрана тема дисертаційної роботи є актуальною для України та доведена доцільність проведення подальших наукових досліджень у даному напрямку.

Другий розділ складається з 2 підрозділів. У підрозділі 2.1 описана розроблена програма дослідження, визначено об'єкт та предмет дослідження, в підрозділі 2.2 подані методи дослідження, які обирались у відповідності до виконання поставлених завдань дослідження. Дисертанткою були розроблені анкети для проведення соціологічних досліджень, анкетування проводилося з дотриманням принципів добровільності, анонімності та конфіденційності. Для отримання статистично значущої інформації, були обраховані необхідні обсяги репрезентативних вибірок.

Третій розділ роботи «Поширеність споживання тютюнових виробів та соціально-психологічний портрет користувачів новітніх тютюнових виробів» складається з 5 підрозділів: 3.1 Поширеність споживання тютюнових виробів серед молодого населення; 3.2 Соціально-психологічний портрет споживачів електронних сигарет з нікотином; 3.3 Соціально-психологічний портрет споживачів тютюнових виробів для електричного нагрівання; 3.4 Рівні нікотинової залежності у споживачів новітніх тютюнових виробів та 3.5 Типи поведінки куріння у споживачів новітніх тютюнових виробів, що викладено на 43 сторінках, де описані всі проведені соціологічні дослідження дисертаційної роботи. В дослідження №1 включені 410 осіб Львівської області віком 18-44 років, в дослідження №2 - 817 осіб молодого віку; дослідження №3 виконано з використанням тесту Фагерстрема та соціологічне дослідження № 4 реалізовано із застосуванням анкети Хорна.

В розділі 4 «Аналіз законодавчої та нормативної бази щодо попередження тютюнокуріння» на підставі результатів проведеного експертного опитування 32 юристів щодо сучасних законодавчих антитютюнових заборон та обмежень, з'ясування найбільш дієвих вимог, які сприятимуть зменшенню рівня куріння, дисертантом було оцінено стан проблеми та перспективи розвитку державної політики та законодавства у сфері охорони в Україні щодо захисту здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну.

Розділ 5 «Формування моделі попередження споживання новітніх

тютюнових виробів серед населення молодого віку» структурований трьома підрозділами: 5.1 Передумови створення Моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку; 5.2 Елементи Моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку; 5.3 Експертна оцінка доцільності впровадження розроблених інновацій в організації превентивних заходів щодо споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку, в межах яких сформована концептуальна модель попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку, застосування якої забезпечить інформованість молоді про негативний вплив тютюнокуріння на організм курця.

Кожний з розділів, що містить результати власних досліджень, наприкінці має висновки, у яких відображуються основні положення.

Сім висновків роботи є обґрунтованими і витікають з поставлених завдань та мають зв'язок з результатами дослідження.

Практичні рекомендації ґрунтуються на узагальнених даних дисертаційної роботи та подані до впровадження на різних рівнях реалізації, а саме на рівні МОЗ України, Департаментів / управлінь охорони здоров'я обласних та міських державних адміністрацій; керівників центрів ПМД, амбулаторій загальної практики/сімейної медицини та закладів освіти.

Додатки містять інформацію про публікації та апробацію результатів дисертаційної роботи, дані щодо впровадження результатів дисертаційної роботи у навчально-педагогічний процес закладів вищої медичної освіти, анкети та експертні висновки.

Таким чином, дисертаційна робота Козій-Бределевої С.П. «Медико-соціальне обґрунтування моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку» побудована за класичною схемою, зміст та структурні одиниці якої відповідають вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Представлені матеріали викладені і обговорені грамотно, послідовно і аргументовано. В цілому дисертація є самостійно виконаною завершеною науковою працею.

Текст дисертаційної роботи має класичну структуру та оформлений згідно чинних вимог МОН України. При написанні тексту дисертації використовувалась академічна українська мова, сучасна медична термінологія та адаптація англійських джерел та інформації з них.

Недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення, зауваження.

В процесі роботи з дисертаційною роботою принципових зауважень не виявлено. Робота містить незначну кількість орфографічних та стилістичних помилок, які не впливають на якість та наукове значення дисертаційної роботи.

Зауваження щодо змісту дисертації:

1. Висновки дисертаційної роботи є дуже розгорнутими та багатокомпонентними, що не зменшує їх значущість та цінність для науки та практики

2. В дисертаційній роботі відсутній розділ, присвячений аналізу та узагальненню отриманих результатів, який не є обов'язковим, але наявність якого дозволила би підкреслити та підсилити значення основних положень виконаної дисертаційної роботи в контексті соціологічних досліджень світової практики

Вказані зауваження принципово не порушують суть основних наукових положень, висновків і практичних рекомендацій дисертації Козій-Бределевої С.П., не принижують науковий доробок здобувача та позитивну оцінку її дисертаційної роботи у цілому. У ході ознайомлення з дисертаційною роботою виникли запитання для дискусії:

1. Які критерії були обрані при формуванні соціально-психологічного портрету?
2. Яке є практичне використання сформованого соціально-психологічного портрету курця сімейними лікарями?

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

При проведенні перевірки рукопису дисертаційної роботи Козій-Бределевої С.П. «Медико-соціальне обґрунтування моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 Медицина (галузь знань 22 Охорона здоров'я) на встановлення ознак академічного плагіату та

інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання автором наукового дослідження, встановлено рівень оригінальності даного дослідження у 96,8 %. Висновок: у дисертаційній роботі не встановлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації, фабрикації або інших порушень, дисертація відповідає всім вимогам академічної доброчесності.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Козій-Бределевої Світлани Павлівни «Медико-соціальне обґрунтування моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку» була виконана у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького МОЗ України, є завершеною самостійно виконаною науковою роботою, яка містить нові науково-обґрунтовані результати, що мають суттєве теоретичне та практичне значення для медицини і в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання та суттєво доповнює теорії соціальної медицини, громадського здоров'я в частині сучасних знань щодо попередження споживання новітніх тютюнових виробів. За актуальністю теми, обсягом спостереження, науковою новизною та практичним значенням дисертаційного дослідження відповідає всім вимогам зазначених у п.п. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44, та наказу МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» а її автор Козій-Бределева Світлана Павлівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» в галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Офіційний опонент
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри сімейної медицини ФПО
та пропедевтики внутрішньої медицини
Дніпровського державного
медичного університету

